



14.10.2019

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta

VNS 2/2019 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2020—2023 ja HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020

Hallituksen tavoitteena on tasapainottaa julkinen talous normaalin kansainvälisen talouden tilanteessa vuoteen 2023 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen helpottaisi merkittävästi julkiseen talouteen kohdistuvaa painetta, kun ensi vuosikymmenen jälkipuoliskolla ikäsidonnaiset menot alkavat kasvaa rajusti.

On kuitenkin mahdollista, että hallitus ei onnistu tässä tavoitteessaan. Valtiovarainministeriö laskee ennusteessaan, että alijäämä vuonna 2023 olisi peräti 3,7 mrd euroa.

Tärkeimmät syyt mittavaan alijäämään ovat hallituksen päättämät 1,4 mrd euron pysyvät menolisäykset. Lisäksi päätökset 60 000 lisätyöllisestä ovat toistaiseksi vailla konkretiaa, mikä heikentää julkistaloutta 1,9 mrd eurolla vuonna 2023.

Mikäli vähintään puolet tavoitelluista työllisyystoimista ei ole valmiina elokuun 2020 budjettiriiheen mennessä, hallitus **arvioi** aiemmin päätetyjä menolisäyksiä. Hallitusohjelman kirjaus on löyhä ja on riski, että menolisäyksistä ei tingitä. Käytännössä hallituksen talouspolitiikan uskottavuus onkin työllisyystoimien varassa.

Tähän mennessä hallitus on kuitenkin päätösperusteisesti heikentänyt työllisyyttä enemmän kuin parantanut sitä. Työttömyysturvan aktiivimallin leikkurin poistaminen ja perusturvan tason korotukset heikentävät työllisyyttä yhteensä vähintään 10 000 henkilöllä. Toisaalta työttömyysturvan lisäpäivien alaikärajan nosto yhdellä vuodella parantaa työllisyyttä vajaalla 5 000 henkilöllä vuoden 2023 tasolla. (ks. EK:n lausunto eduskunnan työ- ja tasa-arvovaliokunnalle)

Suhdanteet heikkenemässä

Julkistalouden haasteita lisää se, että suhdanteet ovat viilentynyt merkittävästi viime keväästä. Parhaiten tämä näkyy VM:n kuluvaan vuoteen koskevassa alijäämäennusteessa. Keväästä vuoden 2019 alijäämä on noussut noin 1,7 mrd euroa. Tästä 0,7 mrd on päätösperäistä (JTS s. 64) mutta pääosa eli noin 1 mrd euroa johtuu suhdanteiden heikkene- misestä.

Viimeaikaiset tiedot kansainvälistä taloudesta viittaavat siihen, että maailmantalous on jäähtymässä nopeasti ja VM:n Suomelle ennustama lähes 1 prosentin talouskasvu lähivuosille vaikuttaa nyt optimistiselta. Vaikka viime päivinä julkisuuteen on tullut viitteitä kauppasodan lienty- misestä, on todennäköistä, että Suomen kasvu hidastuu merkittävästi lähivuosina.

Siksi on mahdollista, että alijäämä nousee selvästi perusennustetta suuremmaksi, kuten VM on ns. hitaan kasvun skenaariossaan osoitta- nut (JTS s. 76). Kasvun painuminen nollan tuntumaan nostaisi julkista- louden alijäämän peräti 3,9 %/ BKT eli lähes 11 mrd euroon vuonna 2023.

Elvytystoimien oltava väliaikaisia

Talouskasvun heikentyessä vaatimukset elvyttävästä talouspolitikasta nousevat ymmärrettävästi esiin. Tärkeää on huomata, että julkisten py- syvien menojen lisääminen ei kuitenkaan ole kestävä tapa elvyttää. Ku- ten edellinen hallituskausi osoitti, pysyviä menoja on hyvän suhdanteen aikana tullessa erittäin vaikea alentaa.

Siksi pysyvien menojen lisääminen tällä hallituskaudella tarkoittaa käy- tännössä julkisten menojen rakenteellista nousua. Tämä on ongelmal- lista kahdesta syystä. Ensinnäkin menojen nousu johtaa ennen pitkää verojen kiristymiseen, vaikka Suomen verotaso on ennestään yksi EU- maiden korkeimpia. Lisäksi suurten ikäluokkien hoivamenot nousevat ensi vuosikymmenen jälkipuoliskolla eli jo seuraavalla vaalikaudella.

Pysyviä menolisäyksiä parempana elvytystoimena olisivat veronkeven- nykset, jotka voidaan toteuttaa välittömästi, vaikka kesken vuoden ja myös tarpeen tullen nopeasti perua. Valitettavasti tätä yksityistä kulu- tusta ja investointeja kiihdyttävää elvytyskeinoa hallitus ei ole toteutta- massa. Veroja kiristetään nykyisellä hallituskaudella 0,7 mrd eurolla.

Tulevaisuusinvestoinneista suurin osa tavanomaisia menoja

Hallituksen toimenpidepakkiin kuuluvat ns. tulevaisuusinvestoinnit ja yh- teiskunnalliset kokeilut. Mikäli suhdanteet heikkenevät rajusti, niiden to-

Talouspolitiikka
Pinomaa Simo

14.10.2019

teuttaminen nimenomaan väliaikaisena elvytystoimena voisi olla suhdannepoliittisesti perusteltua.

EK on kuitenkin jo aiemmin esittänyt huolensa, että suuri osa ns. tulevaisuusinvestoinneista on tavanomaisia menoja eivätkä ne lisää toivottulla tavalla talouden tuotantopotentiaalia. Tämä on erittäin suuri ongelma, koska mainitut menot rahoitetaan myymällä hyvin tuottavien valtion yhtiöiden osakkeita.

On myös mahdollista, että osa menolisäyksistä muuttuu pysyviksi, koska hallitus ei juuri ennen vaaleja ehkä halua katkaista mainittujen menojen rahoitusta.

Suhdanteiden aktiivinen sääntely on vaikeaa

Periaatteessa aktiivinen suhdannetasaus on yksinkertaista. Matalasuhdanteessa kasvatetaan julkisia menoja, kevennetään verotusta ja annetaan budjettivajeen kasvaa, mikä kasvattaa talouden kokonaiskysyntää ja yleensä vähentää työttömyyttä. Noususuhdanteessa finanssipolitiikassa toimitaan päinvastoin.

Valitettavasti asia ei käytännössä ole näin yksinkertainen. Poliitiikan välittyminen laiksi on usein hidas prosessi. Erityisesti julkiset investoinnit ovat usein monimutkaisia ja vaativat tarkan suunnittelun. Esimerkiksi infrahankkeiden käynnistäminen kestää vuosia ja laskusuhdanne voi olla jo ohi elvytystoimien varsinaisesti toteutuessa.

Pysyvien julkisten kulutusmenojen kasvattaminen puolestaan on hallinnollisesti yksinkertaisempaa, mutta hyvän suhdanteen tultua niiden peruminen on poliittisesti erittäin vaikeaa.

Ongelmallista on myös se, että emme tiedä kertovatko heikot kasvuluvut suhdanne- vai rakenneluonteisista ongelmista. Elvyttäminen ei auta, jos kyse on talouden kasvupotentiaalin heikentymisestä. Esimerkiksi vuonna 2009 ennustelaitokset eivät aavistaneet, että pelkän suhdanne-laskun lisäksi Suomen taloudessa oli myös rakenteellisia ongelmia.

Aktiivista suhdannepolitiikkaa kaipaavien kannalta on hyvä uutinen, että työttömyys- ja muut sosiaaliturvamenot nousevat automaattisesti matalasuhdanteessa. Nämä ns. automaattiset vakauttajat tukevat kokonaiskysyntää ja tasaavat suhdanteita.